

Aurora Díaz Plaja i Joana Raspall: celebració del centenari

per Teresa Mañà

Poques vegades es dona una circumstància tan agraïda com la de celebrar el centenari de dues dones, totes dues bibliotecàries, amb una projecció notable en el camp de la literatura. Volem recordar en aquest article la trajectòria i l'obra d'Aurora Díaz Plaja (1913-2003) i de Joana Raspall, encara activa quan escrivim aquestes ratlles.

Aurora Díaz Plaja

Aurora Díaz Plaja va acabar els estudis a l'Escola de Bibliotecàries el 1933 i ben aviat va treballar a les biblioteques de Palma i de Canet. Mentre exercia en aquesta darrera biblioteca esclatà la guerra, i l'any 1938 s'incorporà al bibliobús que des del Servei de Biblioteques del Front, creat el 1937 per Jordi Rubió, facilitava llibres als combatents a la rereguarda i al front. Després de la guerra va entrar a treballar a l'arxiu del diari «Solidaridad Nacional» i, més tard, va passar a formar-ne part de la redacció. Va compaginar aquesta feina —on va conèixer el seu marit, Frederic Ulsamer, amb qui va tenir quatre fills— amb moltes altres de traductora, autora, crítica i bibliotecària a la biblioteca del Port de Barcelona i a la biblioteca d'Arenys de Munt i a la Josep M. Folch i Torres i la de la Santa Creu de Barcelona. Incansable viatgera, va participar en congressos de l'IBBY, assistí a les fires del llibre infantil de Bolonya i feu també una estada a la Internationale Jugendbibliothek de Munic, en uns anys en què la literatura infantil tot just començava a casa nostra. Va morir a Barcelona el desembre de 2003, i deixà una obra abundant i un gran record en tots els que la coneixíem.

De la seva intensa i variada activitat volem destacar la faceta com a autora de llibres infantils, la tasca de bibliotecària i la feina de crítica literària, també centrada en la literatura infantil.

Els llibres

Aurora Díaz Plaja va començar a dedicar-se al llibre infantil com a autora i també traductora els anys cin-

quanta. Entre la gairebé cinquantena de títols de narracions publicades en castellà i en català, cal esmentar el seu primer títol, *El milagro de Navidad* (1946), una obra de teatre, il·lustrada per la seva col·lega bibliotecària i amiga M. Antonieta Cot. En català, d'acord amb la bibliografia consultada, sembla que els primers títols foren *El rei negre* (Artigas, 1953) i *Tres rondalles de Nadal* (La Llar del llibre, 1954).

Amb la creació de l'editorial La Galera, Díaz Plaja inicià la publicació regular d'obres infantils amb quatre contes dedicats a les estacions: *L'hivern, L'estiu, La tardor, La primavera* (1965) que seguiren, entre altres, *Entre joc i joc... un llibre* (1967), un conte didàctic inspirat en la seva activitat de bibliotecària a la Biblioteca Folch i Torres instal·lada al parc de la Ciutadella; a la mateixa col·lecció «Desplega vela» també publicà *El foc de sant Joan* (1969), sobre la festa popular. Fruit del seu interès pel teatre infantil són les adaptacions publicades a la col·lecció «Teatre, joc d'equip» d'aquesta mateixa editorial: *La feréstega domada* (1970), *Les entremaliadures de Till Olibaspill* (1979) i *El somni d'una nit d'estiu* (1980).

De la coneixença i l'amistat amb la il·lustradora Pilarín Bayés sorgí una llarga col·laboració en la creació d'auques i en la col·lecció «Petites històries» de l'editorial Mediterrània: *Petita història de Mark Twain* (1992), *Petita història del llibre* (1993), *Petita història del Museu del joguet de Catalunya-Figueres* (1995) i *Petita història de l'ou com balla* (1995).

Les biografies foren un dels temes preferits de Díaz Plaja: *El doctor Schweitzer* (Juventud, 1962), *Ahimsa, la no violència de Gandhi* (Nova Terra, 1971), *Cinco científicos al servicio de la humanidad* (Martín Casanovas, 1973), *Federico García Lorca* (Hisma, 1977), *Vides paraleles, o contes de debò* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1980), *Jacinto Benavente* (Auriga, 1982). Sense voluntat de ser exhaustius, encara podem citar un conte molt preuat per l'autora, *Estalagmita vol veure el sol* (Bufa editor; Diego Riera, 1995), o la que fou la seva

Aurora Díaz Plaja (1913-2003) en una imatge de 1944.

Aurora Díaz Plaja al seu despatx a la Biblioteca del Port el 1945.

Aurora Díaz Plaja, asseguda al mig de la foto, a la presentació de la col·lecció «Les Arrels», de les Publicacions de l'Abadia de Montserrat, a la llibreria Ona, el 23 de febrer de 1984.
(Foto: Barceló)

darrera publicació, *La nena de l'ocell de paper* (Editorial Vilatana, 2002).

En la tasca de traductora, s'hi inicià el 1962, amb Frederic Ulsamer, el seu marit, en traslladar de l'alemany *La visita de la vella dama* de Friederich Dürrenmatt. També traduí del català al castellà obres infantils d'estils molt diferents, ja fossin clàssics com *Martín y Diana en el bosque* (Juventud, 1963) de Lola Anglada o obres innovadores literàriament com *¡Ay, Filomena, Filomena! y otros cuentos* (Juventud, 1982) de Miquel Obiols.

La bibliotecària

Dins la dilatada trajectòria de Díaz Plaja com a bibliotecària, destaquem entre els anys 1963 i 1973 la labor a la Biblioteca Infantil Folch i Torres del parc de la Ciutadella, una de les dues biblioteques de la ciutat de Barcelona instal·lades en un parc (l'altra fou la Biblioteca Lola Anglada, als jardins Montserrat entre el carrer de Rocafort i el d'Entença) i que va donar peu al llibre citat anteriorment, *Entre joc i joc... un llibre*, en què l'autora mostrava els beneficis d'instal·lar biblioteques en llocs d'oci com els jardins infantils. Des de l'any 1979 fins a la jubilació, el 1983, Díaz Plaja treballà a la Biblioteca Infantil de la Santa Creu.

Convençuda de la necessitat de crear biblioteques a les zones d'esbarjo, Díaz Plaja no perdia ocasió de fer proselitisme de la seva idea. En són exemple les ponències «Nueva experiencia bibliotecaria: la biblioteca infantil en los parques urbanos» (1966) i «La biblioteca infantil en los espacios verdes» (1970), presentades, respectivament, en un congrés de bibliotecaris i en unes jornades de l'administració local. Aquesta dèria i el seu gran sentit de l'humor la van portar a publicar, el dia dels Innocents de 1981, al periòdic «Hoja del Lunes», la notícia que anunciava la creació d'una tercera biblioteca d'aquest tipus. És ben cert que, en aquell moment, aquestes biblioteques foren un bon pal·liatiu de l'oferta de la lectura pública a Barcelona, però posteriorment quedaren petites i antiquades i van ser, amb bon criteri, substituïdes per biblioteques noves i més grans, preparades per a donar tot tipus de serveis, i en les quals les seccions infantils tenen un paper destacat.

Un cop jubilada, Aurora Díaz Plaja continuà l'activitat professional i, a partir de l'any 1986, assessorà la creació del Centro Internacional del Libro Infantil de la Fundación Germán Sánchez Ruipérez, amb seu a Salamanca. Organitzà la biblioteca infantil del centre, hi treballà i hi passà llargues temporades. Els anys de més projecció i de reconeixement foren aquests darrers.

Defensora de les bondats de les biblioteques, Díaz Plaja publicà obres per donar a conèixer les bases de la biblioteconomia: *Com es forma i com funciona una biblioteca: biblioteques populars, biblioteques particulars* (Barcino, 1960) o *Tu biblioteca* (Santillana, 1969), petits manuals per a explicar fonaments tècnics que permetessin que qualsevol pogués tenir una biblioteca organitzada. Amb un especial interès per les biblioteques escolars, quan encara se'n parlava ben poc, publicà *La biblioteca a l'escola* (Nova Terra, 1970), una proposta de selecció de llibres per a l'escola que li va valdre el premi Antoni Balmanya, i *Cómo organizar la biblioteca en la escuela* (Escuela Española, 1981).

El seu afany era atraure el lector i despertar-li l'interès per la lectura. En aquesta línia també escrigué algunes obres: *Bibliotecas populares: la cultura del obrero* (Escuela Social de Madrid, 1944), *La lectura* (Fama, 1962), *Cómo atraer al lector* (Servicio Nacional de Lectura, 1964), *Irradiación cultural de las Bibliotecas Populares* (Diputación Provincial de Barcelona, 1950).

Els que ens dediquem al llibre infantil, la vam conèixer sobretot per la seva activitat de crítica literària i per les guies de lectura, seleccions de títols a partir d'un tema o una efemèride amb la finalitat d'orientar els lectors en la tria. En va fer centenars a les biblioteques on va treballar i qualsevol motiu li era convenient. Aquest interès per les guies de lectura fou la base d'algunes publicacions, des d'una primera conferència l'any 1938 a les alumnes de l'Escola de Bibliotecàries, *Las guías de lectura: conferencia dada en el curso de prácticas (1937-1938) de la Escuela de Bibliotecarias de Barcelona* (Editora Nacional, 1955), fins a l'obra *Guía de lectura: una eina de treball per als mestres entorn dels llibres infantils publicats en català* (CEAC, 1982).

La crítica

«Llegir per fer llegir», aquest era el lema d'Aurora Díaz Plaja en fer crítica de llibres infantils, a la qual va dedicar gran part de la vida.

Pionera en aquest gènere, col·laborà habitualment en diverses publicacions de premsa periòdica i revistes infantils. Des de juliol de 1968 fins a 1993, en què va plegar per motius de salut i em va recaure l'honor de substituir-la, Aurora Díaz Plaja va publicar a «Serra d'Or» de manera regular crítiques dels llibres infantils. Portada per la seva passió, i també per la bonhomia que feia que mai no tingués un no per a ningú, la llista de publicacions amb les quals col·laborà és llarga: «Avui», «El Ciervo», «La Vanguardia», «Hoja del Lunes», i revistes dedicades a la literatura infantil com «Primeras

Aurora Díaz Plaja rep la Creu de Sant Jordi, el 1998.

notícies», «CLIJ. Cuadernos de Literatura infantil y juvenil», «Faristol», etc. Tampoc no hem d'oblidar altres iniciatives relacionades amb la seva tasca periodística i el públic juvenil, com foren la creació l'any 1966 de dues revistes juvenils, «Luna Nueva» (que li va valdre el Premio Nacional de Prensa Juvenil 1966) i «Primavera». Els anys setanta va escriure guions per al programa «Con vosotros» de Televisió Espanyola.

En record i homenatge a la seva labor de crítica, l'any 2001 l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, conjuntament amb la Fundació Caixa Penedès, va convocar el premi Aurora Díaz Plaja, amb la finalitat de promoure la difusió de la literatura catalana per a infants i joves. En l'actualitat, a causa de la retirada de l'aportació econòmica de l'entitat financera, el premi és tan sols honorífic, però manté la convocatòria, i l'any 2012 (XI edició) ha estat concedit a Pilar García Aparicio per l'article «L'obra poètica de Maria Dolors Pellicer», publicat a la revista valenciana «L'Aiguadolç», núm. 39, tardor de 2011.

La importància de la tasca d'Aurora Díaz Plaja fou reconeguda públicament l'any 1998 amb la concessió de la Medalla al Mèrit Artístic de la Ciutat de Barcelona i la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya.

L'obra d'Aurora Díaz Plaja mereixeria ser recollida i estudiada, i també ens en fa falta una biografia rigorosa

i completa. En l'actualitat, només disposem d'una nota biogràfica de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana —amb algunes imprecisions que caldria esmenar, com la informació que de 1986 a 1988 estigué vinculada a la Biblioteca Sant Pau – Santa Creu de la Diputació de Barcelona—, confegida a partir de la biografia que redactà la seva néta Duna Ulsamer per a la mateixa associació l'any 2003. De la seva col·lecció de llibres, una part s'extravià en ocasió del tancament de l'Hotel Titus (Arenys de Mar), on Díaz Plaja s'havia instal·lat a viure després de la jubilació, i la resta encara és a la que fou casa seva, al barri de Vallcarca, tot i la notícia, feta pública el 1998, segons la qual l'autora va donar a la Universitat Catalana d'Estiu una col·lecció de mil cinc-centes obres de literatura infantil. A la casa familiar també hi ha l'arxiu personal, pendent de classificació i d'una localització que en permeti l'estudi als investigadors. L'any del centenari és una bona ocasió perquè les administracions prenguin alguna iniciativa al respecte que permeti conservar-lo i difondre'l.

Malgrat que Aurora Díaz Plaja és un referent per tota la feina feta, el centenari va en camí de passar desapercebut. Fins al moment, només tenim notícia d'una exposició en memòria seva a la Facultat de Biblioteconomia i Documentació de Barcelona, en la qual el fill, Ferran Ulsamer, i la neboda, Anna Díaz Plaja,

Joana Raspall a l'acte de lliurament del premi Martí Dot de poesia el 2 de desembre de 1993. (Foto: Nicanor Molina Doménech. Arxiu Comarcal del Baix Llobregat. Fons Nicanor Molina Doménech)

han col·laborat de manera entusiasta perquè es pogués mostrar la polifacètica personalitat i la productivitat d'aquesta entranyable amiga que per a tota la professió fou Aurora Díaz Plaja.

Joana Raspall

L'escassa atenció que obté la figura d'Aurora Díaz Plaja en fer cent anys del seu naixement contrasta amb la popularitat, ben merescuda, de la poeta Joana Raspall. Les dues trajectòries no són comparables, ja que Joana Raspall s'ha dedicat, i per això és reconeguda, a la creació poètica per a infants, un camp fins fa poc molt minoritari que, en l'actualitat, està a bastament cobert amb una nòmina extensa de creadors i una profusió de títols editats. Joana Raspall té un perfil diferent i amb motiu del seu centenari l'Ajuntament de Sant Feliu de Llobregat, la vila on ha viscut tota la vida, ha organitzat l'Any Raspall, amb nombrosos actes de difusió de les obres de l'autora.

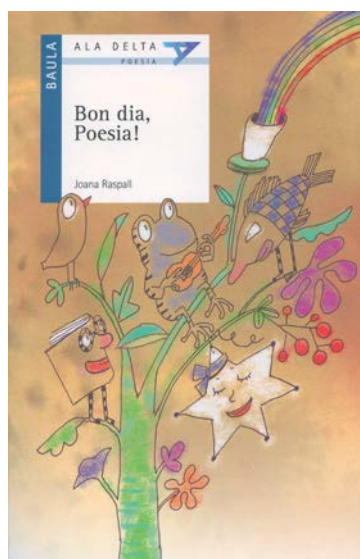
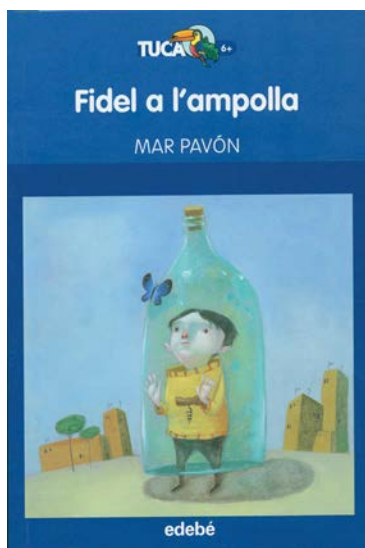
Un web actualitzat (<http://www.joanaraspall.cat/>) informa de la vida i l'obra d'aquesta autora, molt més coneguda pels petits i pels mestres que treballen la poesia a les escoles que pels estudiosos de la literatura, tot i que ha escrit poesia per a adults, narrativa, i ha

col·laborat en la confecció de diccionaris de llengua catalana (*Diccionari de sinònims*, 1972; *Diccionari de locucions i frases fetes*, 1984; *Diccionari d'homònims i parònims*, 1988) que han estat de gran utilitat.

Joana Raspall va néixer l'any 1913 a Barcelona, però al cap de tres anys la família es traslladà a viure a Sant Feliu de Llobregat, on l'autora ha residit des de llavors. Com Aurora Díaz Plaja, Raspall també va estudiar a l'Escola de Bibliotecàries. En acabar els estudis, l'any 1938, treballà a la biblioteca popular de Vilafranca del Penedès, fins al final de la guerra civil. Després de la guerra, deixà la feina de bibliotecària i el 1941 es casà amb el doctor Cauhé, amb qui tingué tres filles i un fill. Amb motiu de l'any Raspall impulsat pel municipi, els seus orígens familiars han estat recollits en un web de l'Arxiu Comarcal del Baix Llobregat sota el títol de «Documents d'una vida, Joana Raspall i Juanola». La llengua i la literatura foren la seva ocupació principal tan aviat com pogué, amb col·laboracions en articles de premsa i llibres diversos.

Obres

El seu primer llibre de poesia infantil, *Petits poemes per a nois i noies*, prologat, precisament, per Aurora Díaz

Plaja, es publicà l'any 1981 per l'editorial Daimon i rebé una menció especial del premi Crítica «Serra d'Or». Però és a final dels anys noranta i principi del dos mil quan Joana Raspall comença a publicar de manera regular els reculls poètics per als menuts: *Bon dia, poesia* (Baula, 1996), *Degotall de poemes* (La Galera, 1997), *Com el plomissol. Poemes i faules* (La Galera, 1998), *Pinzellades en vers* (Baula, 1998), *Versos amics* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998), *Serpentines de versos* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000), *Escalaleta al vent* (La Galera, 2002), *Font de versos* (Baula, 2003), *A compàs dels versos* (La Galera, 2003), *Concert de poesia* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2004), i també per als joves *Llum i gira-sols. Poesia jove* (Columna, 1994). La dedicació al teatre infantil i juvenil

ha estat més esporàdica, amb un parell d'obres publicades els anys seixanta, *L'ermita de Sant Miquel* (Millà, 1964) i *El pou* (La Galera, 1969), i dues col·laboracions molt espaiades a la col·lecció de teatre de l'editorial Edebé: *L'invent* (1978) i *Kònsom, S.A.* (1984). També ha escrit narracions per al públic infantil: *Contes del si és no és* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994), *La corona de l'àliga* (Vilatana, 1996), *Contes increïbles* (La Galera, 1999), i creacions de poesia i narrativa per als adults.

Quan Joana Raspall comença a publicar els seus reculls, s'inicia un revifament del gènere que, com molt bé ha explicat Margarida Prats a l'article «Poesia per a infants: estat de la qüestió en llengua catalana», publicat el 2009 a la revista «Caplletra», ha augmentat progressivament en el nou mil·lenni, tot i que la quantitat no ha anat acompanyada de la qualitat. Sobresurt amb mèrits propis Joana Raspall, juntament amb Miquel Desclot; tots dos han estat els referents d'aquest gènere amb unes creacions plenes de sensibilitat i riques en recursos poètics que van més enllà dels rodelins i les frases escapçades.

Prop de la celebració del centenari, s'han publicat un parell de recopilacions. L'any 2011, l'editorial El Cep i la Nansa, de Vilanova i la Geltrú, publicà *El meu món de poesia*, amb il·lustracions de Pere Cabaret, i aquest any 2013, fins al mes d'abril, s'han publicat dos títols: les Publicacions de l'Abadia de Montserrat han editat el llibre

46 poemes i 2 contes a partir de poesies que la mateixa editorial havia publicat en llibres anteriors, il·lustrats en aquesta ocasió per Àfrica Fanlo, i l'editorial Baula reedita *Bon dia, poesia*, aquest cop amb els dibuixos de Montse Ginesta.

Una altra obra d'homenatge ha estat la cantata que ha impulsat el Secretariat de Corals Infantils de Catalunya per a la quarantena edició de la trobada Juguem Cantant de cantaires infantils de tot Catalunya. La cantata, titulada «L'hora perduda», es basa en poemes de l'autora, musicats per Jordi Domènech i amb una narració de suport de Clara Ripoll.

El Consell Català del Llibre Infantil i Juvenil ha impulsat l'exposició «Escalaleta de versos. Joana Raspall, graó a graó», sobre la seva vida i la seva obra, que es

podrà visitar en diferents biblioteques de Catalunya al llarg d'aquest any i ajudarà a fer més conegudes i populars la figura i les creacions d'aquesta autora centenària.

Entre els reconeixements públics a la seva obra destacarem la concessió de la Creu de Sant Jordi el 2006 i el recent premi Crítica «Serra d'Or» 2013 pel conjunt de la seva obra destinada al públic infantil.

I, a més, algunes recomanacions

Volem tancar aquesta col·laboració fent esment d'alguns títols publicats els darrers sis mesos que val la pena tenir en compte.

Per als més menuts, les Publicacions de l'Abadia de Montserrat presenten uns petits llibres desplegables, *El nen ja és aquí* i *La nena ja és aquí*, que es converteixen en un àlbum de records del naixement. La mateixa editorial ens ofereix un nou títol relacionat amb la festa de Sant Jordi, *El conillet Benet fa de sant Jordi* de Christian Inaraja, que forma part de les novetats infantils imprescindibles del dia del llibre, a les quals podem afegir: *El drac, la princesa, sant Jordi i la rosa* (Editorial Brúixola), una versió de Jordi Sierra i Fabra il·lustrada per Subi; la particular edició *Sant Jordi* (Barcanova) feta amb tinta luminescent per a llegir a les fosques, o la que permet jugar amb el teatrí que incorpora *El primer teatre de sant Jordi* (La Galera).

L'editorial Edebé ha tret un seguit de novetats per a totes les edats, entre les quals destaquem per als lectors joves *California Barbie*, una nova novel·la negra d'Andreu Martín, un autor que sempre convenç, i *L'edat del lloro* de Gisela Pou, una novel·la d'humor protagonitzada per una adolescent. Els lectors principiants se sentiran atrets pels dibuixos de Roger Olmos a l'hora de llegir el relat de les peripècies de *Fidel a l'ampolla* de Mar Pavon, i poden continuar amb la divertida història d'*El retorn de la cigonyà* d'Amèlia Mora amb il·lustracions d'Òscar Julve. Per la seva banda, l'editorial Barcanova, dins de la col·lecció «Clàssics a mida», ofereix dos nous títols per als lectors amb ganes de llegir: *L'illa del tresor*, amb els dibuixos de línia clara de Montserrat Batet, i *Alicia al país de les meravelles*, amb suggeridores il·lustracions d'Iban Barrenetxea.

De l'editorial Baula, remarquem la nova col·lecció «Contes desexplicitats», amb noves versions humorístiques dels contes clàssics a càrrec del col·lectiu de narradors Vivim del cuentu. Els dos primers títols editats són: *La caputxeta forçada*, a qui dona vida Albert Vitó, i *La rateta que llegia a l'escaleta*, dibuixada per Marta Munté. En la categoria de llibres il·lustrats, Sd. edi-

cions ens ofereix l'àlbum *Punxaguda* de Joan Pons i Tònia Coll, una senzilla i emotiva història d'un petit eriçó intrèpid.

Per acabar, ressenyem un conte inèdit de Maria-Mercè Marçal (1952-1998), *Uf, quin dissabte, rateta Arbequina* (Estrella Polar), en una edició senzilla de butxaca que s'acompanya amb uns delicats dibuixos de Magda Marçal, germana de l'escriptora. L'autora crea un nou relat a partir d'un personatge emparentat amb la rateta que tots coneixem: l'Arbequina, una cosina fotògrafa i molt llesta, troba un bitllet, del qual treu molt profit. Fent ús de la tècnica de conte encadenat i amb un desenllaç no mancat del toc feminista, l'autora aconsegueix un graciós conte per als primers lectors amb el qual es demostra que els bons escriptors ho són tant si escriuen per a infants com si escriuen per a adults.

I els premis «Serra d'Or»

I, ara sí, tanquem l'article amb la informació dedicada als premis Crítica «Serra d'Or» en la categoria de llibre infantil i juvenil per a les obres publicades l'any 2012, concedits al palau Moja el passat 29 d'abril.

En la categoria de Llibre infantil, Joana Raspall, que assistí a l'acte malgrat la seva avançada edat i féu un petit discurs encoratjant tothom a gaudir de la literatura, fou premiada pel conjunt de la seva obra. El premi de Llibre juvenil va recaure en Àngel Burgas per la novel·la *Noel et busca* (La Galera), un apassionant llibre de suspens a partir d'un fet criminal. La història arrenca quan l'Enric, el protagonista, es desperta en un hospital sense saber qui és i acompanyat d'una persona que assegura que és amiga seva. La recuperació de la memòria el portarà a recuperar també un passat terrible del qual, però, es podrà deslliurar. Una novel·la dura amb un desenllaç esperançador i una lectura del tot recomanable. Virginia Lorente, arquitecta valenciana, va rebre el premi en la categoria de Llibre de coneixements amb l'obra *Les meves cases favorites*, un llibre senzill i original fet en autoedició. L'autora dibuixa i explica les seves cases preferides, des de la vil·la Savoye de Le Corbusier, amb qui comença l'arquitectura moderna, fins a la casa de Sert a Cambridge, passant per altres mostres de l'arquitectura contemporània com la casa de la cascada de Frank Lloyd Wright i exemples d'Alvar Aalto, Oscar Niemeyer i Mies van der Rohe. El llibre s'ha editat en català, castellà i anglès i el podeu adquirir en algunes llibreries i a través del web (<http://miscasasfavoritas.tumblr.com/>), on també s'expliquen altres projectes d'aquesta creativa autora. L'enhorabona del jurat a tots els premiats.